

Megjegyzések a bíróság hatályon kívül helyezési gyakorlatának elemzéséről szóló összefoglaló véleményhez

A Kúria elnöke a törvényben biztosított jogkörével élve elemző vizsgálatot kezdeményezett a bírósági ítéletek hatályon kívül helyezéséről. Ennek az eredményeit figyelembe véve alakítottuk ki a tárgykőről a véleményünket, amelyet tézisszerűen terjesztünk elő.

I.

A jogorvoslat, fellebbezés a büntető eljárásban évszázadok óta bevett intézmény, mind az európai, mind a magyar jogban. Emiatt a fellebbezési rendszer megalkotásakor a jognak mindig választ kell adnia arra a kérdésre, milyen döntéseket hozhat a felső fórum, s azok milyen kapcsolatban lehetnek az alsó fórumon megállapítottakkal.

A jogorvoslat intézményének léte szükségképpen avval jár, hogy az eljárásban érintett személyek igénybe veszik. A *jó* igazságszolgáltatási rendszernek azonban kétségtelenül egyik mutatója, ha az érdekelt alanyok (személyek) nagy arányban elfogadják a bíróságon hozott határozatot (ítéletet), és nem tartják szükségesnek a rendelkezésükre álló jogorvoslatok igénybevételét. A *jó* igazságszolgáltatási rendszernek az is mutatója lehet, ha a felső fórum ritkán kényszerül arra, hogy a jogorvoslattal megtámadott ítéletet hatályon kívül helyezze, vagy megváltoztassa. Az itt nem részletezendő okok miatt azonban az sem lenne ideális állapot, ha a fellebbezési fórum minden megtámadott határozatot (ítéletet) érintetlenül hagyja, jóváhagyna. (Ilyen utópisztikus helyzetben ugyanis sem fellebbezésre, sem felső fórumra nem volna szükség.)

El kell fogadnunk, bele kell nyugodnunk, hogy a fellebbezési bíróság a megtámadott ítéleteket (határozatokat) nem hagyja érintetlenül, és szükség esetén – jogosítványaitól függően – azokat megváltoztatja, vagy hatályon kívül helyezi. Fontos mutató azonban, hogy ezekre a megtámadott ítéletek hány százalékában kerül sor. A mostani vizsgálatban – ahol a hatályon kívül helyező határozatok okainak feltárása volt az alapvető cél – értelemszerűen az ilyen döntésekre vonatkozó számszerű adatokat kell mutatónak tekinteni.

II.

A magyar jogban, mint számos más európai ország jogában is, kaszatórius-reformatórius, tehát vegyes fellebbezési rendszer a hatályos, minthogy a másodfokú bíróságnak jogában áll az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezni, vagy megváltoztatni. Az ilyen rendszerben a tényállást jellemzően az elsőfokú bíróság állapítja meg (ténybíróság), a másodfokú bíróság rendszerint jogi kérdésekről dönt (jogbíróság).

Ennek a fellebbezési rendszernek mindig is egyik problémája volt, vajon célszerűségi (hatékonysági) okokból nem hasznosabb-e, ha a másodfokú bíróságnak joga van az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás megváltoztatására, módosítására, vagy kiegészítésére.

A magyar büntető eljárási jog kodifikációjának történetében a tény- és jogkérdés mindig kitüntetett figyelemben részesült. A II. Bp. (1951. évi III. törvény) a tényállásra is kiterjedően reformatórius volt, és csak szűkebb körben engedte a kasszációt. Igaz, hogy e törvény szerint a másodfokon öttagú tanácsban jártak el, és ebben ketten népi ülnökök voltak, vagyis a másodfokon is biztosítva volt a néprészvétel. Ez a törvény azon az úton haladt, amelyet előtte az 1949. évi XI. törvény kijelölt, nevezetesen megvalósította az egyfokú jogorvoslati rendszert (ennek érdekében a korábban volt ítélőtáblákat megszüntették).

A törvényesség erősítése céljából megalkotott 1954. évi V. törvény (I. Bpn.) más irányban indult. Kasszatórius fellebbviteli rendszert vezetett be, a másodfokú bíróság azonban jogkérdésekben az ítéletet a terhelt javára megváltoztathatta. Az I. Bpn. által bevezetett rendszer a gyakorlatban ellenérzést váltott ki, mert szokatlan volt (ilyen eljárás korábban csak a semmisségi panasz alapján folyt), és mert a bíróságok munkáját tetemesen növelte. Érthetetlen volt, miért kell a másodfokú bíróság által észlelt és általa korrigálható kisebb hibák miatt az eljárást megismételni.

A III. Bpn. (1958. évi 16. tvr.) megengedte, hogy a másodfokú bíróság iratok alapján a tényállást kiegészítse, helyesbítse. Ezután a jogalkotás kibocsátotta az 1962. évi 8. tvr.-t, az I. Be.-t. A Be. tovább ment a III. Bpn. által megkezdett úton, már azt is megengedte, hogy a másodfokú bíróság „kiterjedelmű részbizonyítást” végezzen. Az eszerint hatályos fellebbviteli rendszer tehát kasszatórius-reformatórius volt, amely főszabályként a teljes revíziót is elfogadta, és a relatív súlyosítási tilalmat elismerte.

Felfogásunk szerint a *ma hatályos* fellebbviteli rendszer kisebb nagyobb módosításokkal *az I. Be. fellebbviteli rendszeréből nőtt ki*.

III.

Bár a tény- és jogkérdések elválasztása a gyakorlatban nem mindig egyszerű, a tény- és jogbíróság megkülönböztetése az elsőfokú és a fellebbezési bíróság(ok) jellemzésében megszokott. Az elsőfokú bíróság működésének leírására hagyományosan használt „*ténybíróság*” kifejezés (ami ugyan kissé pontatlan, minthogy ez a fórum a saját maga által megállapított tényeket jogilag is megítéli) ellenpárja, a „*jogbíróság*”, alkalmas arra, hogy a fellebbezési fórum ideálisan ellátandónak tekintett feladatát jellemezze. Látnivaló azonban, hogy a jelenlegi magyar fellebbezési rendszerben a másodfokú bíróság nem tisztán jogbíróság, sőt, még a harmadfokú bíróság is kiegészítheti, illetőleg helyesbítheti a tényállást (noha bizonyítást nem vehet fel). Ezt leginkább célszerűségi (pergazdaságossági) szempontok indokolják.

A tiszta kasszatórius rendszer képes arra, hogy a jogorvoslati fórumot valódi jogbíróságként kezelje, anélkül, hogy a „*ténybíróság*” (elsőfok) hibáit konzerválná – feltéve, hogy megalapozatlanság címén is hatályon kívül helyezésre kerülhet sor. Ilyenkor a felsőbb fórum nyilván iránymutatást is adhat a megalapozatlanság megszüntetéséhez, ez azonban óvatosságot követel. Ha az iránymutatás a jogi megítélésre kiterjedően is kötelező, valójában

látszat-kasszációról van szó: reformatórius döntést leplez, aminek a kimondását a tényleges döntéshozó áthárítja.

A reformatórius jogkör biztosításának nincs akadálya, csak tudni kell, mi a hátránya (az így megszületett döntés új helyzetet teremthet), amit a további fellebbezés lehetősége ellensúlyozhat.

A kasszatórius döntés indokolásának valóban kell „iránymutatásszerű” elemet tartalmaznia, de ez ténylegesen a megsemmisítés megalapozottságának az igazolása. Az ilyen iránymutatást az alsó bíróság köteles követni, és el kell végeznie azokat a vizsgálódásokat, amelyeket a felsőbb fórum hiányolt (mindaddig, amíg azok nyilvánvalóan szükségtelennek vagy feleslegesnek nem bizonyulnak), de a következtetéseket ezután saját magának kell levonnia.

IV.

A gyakorlat elemzése alapján megállapítható, hogy vannak a jogalkalmazók által követett sémák, amelyek a hatályon kívül helyezés gyakorlatának bizonyos hibáit sejtetik. A megfogalmazott javaslatok részben ezek kizárására, részben pedig a törvényben felismerhető szabályozási hiányosságok megszüntetésére irányulnak.

A javaslatok alapján egyrészt maga a Kúria, másrészt a jogalkotó teheti meg a szükséges lépéseket.

1. Álláspontunk szerint mindenekelőtt a Kúria eszközeit célszerű igénybe venni a nem kívánatosnak vélt jelenségek felszámolására. A jogegységi határozatok kötelező erejüknél fogva a célok elérésére alkalmasabbak, mint a gyakorlat irányításának egyéb eszközei, például a kollégiumi vélemények. Ez utóbbiak a felek számára nem sokat jelentenek, mert a bíróságokra sem kötelezők, így nehéz rájuk hivatkozni a fellebbezésben. A kötelező jogegységi határozatnál a dolog másként áll: az ilyennel ellentétes döntés könnyebben támadható, minthogy az *jogi hibában* szenved.

2. A törvényhozástól csak olyat célszerű kérni, amit „jól meg tud oldani”. A kisebb, inkább „szépészeti”, vagy a nehézségeket csupán mérséklő beavatkozásokat ajánlatos elkerülni, mert még a csekély változtatás is további koherencia-zavarokat eredményezhet a törvény szövegében, ha a hatások átvezetése elmarad. Ezért amennyiben törvénymódosítási javaslatok megfogalmazására kerül sor, azoknak radikális változtatásokra kell irányulniuk (amire példa lehet a relatív eljárási hiba miatti hatályon kívül helyezés javasolt megszüntetése) – mérlegre téve az ilyen elképzelések lehetséges hatásait.

Budapest, 2013. február 4.